

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING AQLIY VA PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIDA DIDAKTIK OYINLARLAR FAODALANISH USULLARI

Nazarova Dilnoza

Samarqand Zarmed universiteti "Ijtimoiy fanlar" kafedrasida
o'qituvchisi

Atamuradova Hadiya

Samarqand Zarmed universiteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
1-kurs talabasi

Annotatsiya: Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy), harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixalogik, estetik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim tarbiya jarayonida asosan bolalarda ta'lim olish motivlarini ularning turli yo'nalishdagi qobilyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan interfaol metodlardan foydalanish samaradorligi haqida metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Didaktik o'yinlar, xotira va e'tibor, ta'lim metodi, ijodiy fikrlash, tarbiya, bilim, ijodiy va qoidali o'yinlar, kompyuter vositasi, kichik guruhlar, ta'lim texnologiyasi.

Аннотация: Основными видами дидактических игр являются интеллектуальные (мысленные), подвижные и смешанные игры. Эти игры помогают участникам развивать умственные, физические, моральные, психологические, эстетические, художественные предпринимательские, трудовые и другие навыки. В процессе обучения преимущественно используются дидактические игры, которые показывают мотивацию учащихся к обучению и их склонность к профессии, повышающей их способности и интересы в различных направлениях. В данной статье рассматривается использование интерактивных методов дидактических игр в образовательном процессе.

Ключевые слова: Дидактические игры, память и доверия, творческое мышление, компьютерный инструмент, малые группы, творческие игры и игры с правилами, образовательные технологии, обучение, знания

Didaktik o'yinlar maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ular bolalar fikrlash, mantiqiy va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. O'yinlar orqali bolalar bilimlarni o'zlashtiradi, muammolarni hal qilishni o'rganadilar va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradilar. Shuningdek, emotsional rivojlanish uchun ham foydalidir, chunki bolalar o'z his-tuyg'ularini boshqarishni va boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganadilar.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishida didaktik o'yinlarning ahamiyati juda katta. Didaktik o'yinlar bolalarga nafaqat o'yin-kulgi, balki ma'lum bilimlarni o'zlashtirishda, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Bular bolalarning mantiqiy fikrlashini, e'tiborini, xotirasini va ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Didaktik o'yin — ta'lim beruvchi usul bo'lib, bu usul muayyan ta'limiy maqsadga erishuvga, ya'ni o'tilgan o'quv materialini aniqlashga, mustahkamlashga va uni chuqurlashtirishga qaratilgan bo'ladi. Har bir didaktik o'yinni o'tkazishda muayyan maqsad, masalan, biror harakatni, biror hisoblash usulini, ya'ni ma'lum didaktik topshiriqni mustahkamlash vazifa qilib olinadi. Masalan, «Teatr» o'yiniga qo'yiladigan didaktik topshiriq bolalarning oldingi mashg'ulotlarda tanishgan 5 soni haqidagi tushunchalarini mustahkamlashdan iborat. «Doiraviy misollar» o'yinida

esa ikkinchi o'nlik ichida hisoblash malakalarini mustahkamlashdan iborat bo'lgan didaktik topshiriq qo'yiladi.

Didaktik o'yinlar orqali bolalar quyidagi rivojlanish sohaslarida o'sadilar:

1. Mantiqiy fikrlash va aqliy qobiliyatlar: Didaktik o'yinlar bolalarga har xil vaziyatlarni tahlil qilish va muammolarni yechish ko'nikmalarini o'rgatadi. Misol uchun, o'yinlar bolalarga shakllar, ranglar, o'lchamlar va nisbatan tushunchalarni o'rganish imkoniyatini beradi.
2. Ijodiy fikrlash: Bolalar o'yinlar orqali yangi g'oyalar va yechimlar topishni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, ularning ijodiy va tizimli fikrlashini rivojlantiradi.
3. Tillarni rivojlantirish: Didaktik o'yinlar orqali bolalar til boyligini oshiradilar, yangi so'zlar o'rganadilar va ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu, o'z navbatida, muloqot qilish va o'z fikrini aniq ifoda etishda yordam beradi.
4. Ijtimoiy ko'nikmalar: Bolalar guruhda o'yin o'ynash orqali hamkorlik qilishni, navbat kutishni, o'z fikrini aytishni va boshqalarni eshitishni o'rganadilar. Bular o'zaro muloqot va jamoada ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi.
5. Xotira va e'tibor: Didaktik o'yinlar bolalarning xotira va e'tiborini rivojlantirishga yordam beradi, chunki o'yinlar ko'pincha diqqatni jamlashni va tezda to'g'ri javoblarni topishni talab qiladi.

Ta'lim — bolalarga ko'nikma va malakalar berishining, bu bilim, ko'nikma va malakalarni bolalar uqib olishi, egallab olishi va ularni mustahkamlab olishining rejali jarayonidir. Ta'lim jarayoni — bolalar xotirasining boyishi, ular nutq va tafakkurining o'sish jarayonidir; turli xil metod va usullar yordamida sodir bo'ladigan jarayondir.

O'yin — bolalarning ongi, qalbiga singib ketgan faoliyatdir, ularning bu faoliyati, o'yin turlariga qarab, ob'yektiv voqelikni, hayotni muayyan darajada o'zida aks ettiradi. O'yin guruhda o'tilgan o'quv faoliyatining ma'lum darajada davomi va mustahkamlanishidir.

Didaktik o'yinlar o'yin usullarini cheksiz takrorlash va o'zgartirish, o'yinga turli narsalar kiritish imkonini beradi. Masalan, biz «Jimjitlik» o'yinining 5—7 xilini butun guruh bilan hamda ayrim bolalar bilan 10 martadan ko'proq takrorlab o'tkazdik; «Nima o'zgardiq» tipidagi o'yin 5 xil turli ko'rsatmali material bilan o'tkazildi va hokazo. Natijada o'yin malakalarining bir xilda va mustahkam bo'lishiga hamda o'yinning har bir qoidasini tinglay bilish va unga rioya qilinishiga erishish imkonini berdi. Didaktik o'yinlar o'zining shakli jihatidan asosan bog'chada

o'ynaladigan ijodiy o'yinlardan ham, tarbiyachi o'zi hikoya qilib berish yo'li bilan tushuntiradigan va bolalarni birma-bir so'rab chiqish natijasida mustahkamlanadigan o'yinlardan ham har tamonlama farq qiladi. Didaktik o'yinlar bolalarni aqliy rivojlantirish uchun xizmat qiladi va qiziqarli, maroqli, tushunarli darajada olib boriladi. Bolalar g'olib chiqish maqsadida jonu dili

bilan mashq qiladilar, berilgan har bir topshiriqni albatta bajarishga odatlanib qoladilar, natijada ularda didaktik topshiriqlarni bajarishga bo'lgan qiziqish orta boradi. Didaktik o'yinlar har bir mashg'ulotning maqsadini, har bir mashqning maqsad va vazifalarini yaxshiroq tushunib olishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlar ta'limning ko'rgazmaliligini, tarbiyachining nutqini va bolalar harakatini o'z ichiga oladi, buning natijasida idrokda (ko'rish, eshitish, teri sezgisi belgilarida) birlik tug'iladi. Bu esa tarbiyachining aytganlarini bolalarning o'ylab olishiga va o'sha aytilganlarni ifodalab berishlariga, yahni didaktik o'yinlar qoidalarini bolalarning o'zlari bajarishlariga imkon beradi.

Didaktik o'yinlarning bu tarzda tuzilish xususiyatlari bolalar faoliyatini tahlil

qilish imkoniyatini beradi. Shuning uchun ham barcha bolalar o'yin vaqtida qiziqish bilan harakat qiladilar. Didaktik o'yinlar bolaning his-tuyg'usiga ta'sir etib, unda ta'limiy mashg'ulotlarga ijobiy munosabat va qiziqish hislatini tarkib toptiradi. Bolalar o'yinni zo'r mamnuniyat bilan ijro etadi. O'yin boshlanishini esa sabrsizlik bilan kutadilar, ularning ongida beihtiyor ertangi mashg'ulotning quvonchli manzarasi gavdalanadi. Har bir didaktik o'yinda ko'pchilik bolalar yoki butun bir guruh bolalari ishtirok qiladi. Masalan, «Doiraviy misollar» o'yinida hamma bolalar masala yechadi, «Zanjircha»da 10, «Do'koncha»da 8—12 bola, «Narvoncha» da esa

qariyb hamma bolalar masala echadilar va hokazo. Bundan tashqari, o'yin jarayonida hatto bolalardan bazi birlari bevosita ishtirok etmasa ham, ular o'yinda imo-ishoralar vositasida bevosita qatnashadilar. Masalan, ko'zlarini yumib, kim necha marta taqillatganini tinglaydilar, «Eng yaxshi hisobchi», «Kim aniqroq va tezroq» kabi o'yinlarda o'z o'rtoqlarining topshiriqni qanchalik to'g'ri-noto'g'ri bajarayotganlarini kuzatib boradilar. Bu esa tarbiyachiga bolalar faoliyatiga individual munosabatda bo'lish imkonini beradi. Biz bilamizki, bolalar o'qishning o'zidagina o'smaydilar, balki ular o'yin jarayonida ham hamjihat bo'lishga, hayotni bilishga o'rganadilar. Bu o'yinlarda bolalarning o'z-o'zlarini boshqara, tuta bilishga o'rganishlarini ta'kidlab o'tish lozim. Bu o'yinlar bolalarni intizomli qiladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, didaktik o'yinlar hamjihatlik va intizomlilikni tarbiyalashga yordam beradi, chunki har bir o'yin g'alaba qozonishga intilish bilan bog'liq bo'lib, o'yin shartlari va qoidalariga qat'iy va izchil rioya qilishni talab etadi. «Kim aniqroq va tezroq», «Bo'sh kelma», «Eng yaxshi hisobchi», «Ko'rganni eslab qolish diktanti» singari o'yinlarni o'tkazish paytida bolalar guruh honasida jimjitlik bo'lishiga bolalarning o'zlarini tuta bilishlariga, partadan tovush chiqarmay turib, oyoq uchida doskaga chiqa olishlariga, joylariga osoyishtalik bilan qaytib kelib o'tirishlariga, tovushlarni diqqat bilan tinglashlariga, raqamlarga zehn bilan diqqat qilishga o'rganadi.

Shunday qilib, didaktik o'yinlar bolalarning aqliy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular nafaqat bolalarga bilim berishning samarali vositasi, balki shaxsiy va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. F.Qodirova va boshqalar “Maktabgacha pedagogika” Darslik, “tafakkur nashriyoti” Toshkent-2019

2. “Bolalar pedagogikasi va psixodiagnostikasi”. Z.T.Nishanova va boshqalar. Toshkent O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi. 2017 y.
3. Takomillashtirilgan “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi T.:2022 y 4-fevral